

րանի մէջ գոյութիւն չունի, այլ կայ սի կրետացոց քաղաքին շերիմ ինչ էր Դիոյ, այսինքն է Արամազդայոյ, անդ, էջ 301, որ սեռական է: Հայ մատենագրութիւնը սեռականի համար ալ կրկին ձեւեր կը ներկայացընէ: Նախ խորշելու համար անտարակոյս “*Զեւսի սեռական անտվոր ձեւէն, կը շեղի միշտ նախարանագրէն հնարելով շատ հետաքրքրական ինքնատիպ սեռական մը՝ “Զեւս Ռիշու պապէս Գուրիայ եւ Շմանի վկայաբանութեան մէջ ասորի աօլ, օրինաւոր սեռականին գէմ (տես R a h m a n i, Acta Guriae et Shamonaie, Romae 1899, էջ ։, ֆ.) երեք անգամ կը դնէ “եղեալ է առաջի Զեւս Ռիշու, էջ 70, տող 164, “եւ ոչ արկանէ խունկ եւ կնդրուկ առաջի Զեւս Ռիշու, էջ 70, տող 166, “որ եղեալ է առաջի Զեւս Ռիշու, էջ 82, տող 447, միեւնոյն ձեւ սեռականը կը գործածէ նաեւ Ագաթանգեր շնորհին Զեւս Ռիշու, Արամազդայոյ, էջ 409, որուն յոյն թարդմանութիւնն ունի տօն պատրծ Աւօծ պատօնամոնօս (Հրտրկ. Lagarde, էջ 67). սեռականի երկրորդ ձեւը կը բլիւէ “Դիոյ”, արմատէն եւ կը համապատասխանէ յոյն Աւօծ օրինաւոր սեռականին. “իսկ քուրմքն Դիոյ, Գործք. Առաք. ԺԳ, 13 = օ թէ ներքն տօն Աւօծ, “շերիմ ինչ էր Դիոյ (տօն Աւօծ): այսինքն է Արամազդայոյ, Ոսկեք., անդ, 302: “Զեւս Ռիշու իբրեւ տրական գործածուած չէ, “Դիոյ, ձեւը ընդհակառակին կայ երկու անգամ կիրարկուած տրական իմաստով “շերիմ շնորհին, ասէ, անսուրբ կրետացիքն Դիոյ, ոյը հայքն Արամազդ ասեն”, Ոսկեք., անդ, էջ 301, որուն ճշգրիտ համապատասխան հատուած մը չկայ յոյնին մէջ, այլ կայ միայն Արամազդայոյ տապանաքարին արձանագրութիւնը ևնտանիա Հնա չեւրա, ծն Աւօծ առաջածուուսւ, “այլ որ ինչ Աստուծոյ վայել էր, եւ ոչ Դիոյ, անդ, էջ 303, այս տրական հոլովին համապատասխան բառն ալ կը պակի յոյնին մէջ, մինչ շարունակութեան մէջ գործածուած օվք շնդուածուուսւ օվծէ շորիաց չուրեմնենտա տք Աւօծ տրականը հայերէնի մէջ նախարարութեան մը միջնորդութեամբ կը փունիք կը դառնայ սեռական “որ ինչ ոչ հաստատութեամբ կայլ ի վերայ Դիոյ, զայն հատուցանէ Աստուծոյ, անդ, էջ 303, Բառերուս բացառական հոլովը գործածելու թէեւ առիթ չեն ունեցած դասական մատենագրիները, սակայն գործածած են պատմական հոլովը, “իսկ միայն առիթ պիտէսն, Ոսկեք., անդ, էջ 303 = ուրիշ պիտէսն առիթէն, “Դարձեալ՝ ըստ բժշկացին, “Երկրմայր” խոտ է երկու ազգ. միջնրանի կարմիր, եւ միւսոյն ծիրանի զետ կապոյն:

Դիտոյն ($\pi \varepsilon \rho \dot{\imath} \tau o \dot{\imath} \Delta \cdot \delta \cdot \varsigma$) էր ասացեալ, զայն յԱստուած ձգեղ, անդ, էջ 303: Եղնիկ կը մատակարարէ մեզի ինդրական բառիս գործիաւկան ձեւեր. “առ կոռնաւն եւ թէաւ եւ Դիոյ եւ Ապողոնիւ”, էջ 207, զոր չեմ գիտեր ինչ Հեմամիք D ia կը թարգմանէ Schmid, Des Varadapet Eznik von Kolb „Wider die Sekten“, էջ 152: Հիմայ եթէ յառաջ բերուած տեղեքներու մէջ գործածուած ինդրական ձեւերն ի մի ամփոփենք, կ'ունենանիք հոլովման ոս պատկերը.

ուզգ. Զեւս, Դիոյ, Զեն, Հուպի
Հայց. Զեւս, Դիոյ, Ալա, Իովեմ
սեռ. Զեւս Ռիշ, Դիոյ, Աւօծ, Լուս
ար. Դիոյ, Աւօծ, Իով
պատմ. Դիոյ, ուրիշ տօն Աւօծ, ծե Լուս
գործ. Դիոյ,

Հ. ԱՐԻՍՏԱԿԻՍ ՎԱՐԴԱՍԵԱՆ

ՔՆՆԵՐԱՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԲՈՒԽԱԿԻ

ՆՈՐԱՅԻ Ս. ԲԻԼՋԱՆԴԱՑԻՈՒՑ

(ԵՐԵՎԱՆԻ ԱՐԵՎԱՆԻ)

Թ. 458. “Գետնի աղիք. որ եւ Գետնի պլուղ. Գուցէ լաւ եւս համարուի երկրմայր անուն հայերէն. որոյ համար բժշկարանն [տպ. բժկարանն] կ'ըսէ, “խոտ է. երկու ազգ է, մէկին ծաղիկն կարմիր եւ մէկին ծիրանի զէտ կապուտ”: — 269. “Աքսար . . . Հաւանօքէն այս է եւ հայերէն Գետնի պտուղ եւ Գետնի այս կը հայերէն Գետնի պտուղ եւ Գետնի կարմիր կոչուածն, այլ եւ երկրմայր, զօրս տես ի կարգին: — Տես Գետնի աղիք եւ ի Թ. 681:

= Նոր Հայկը. կը գրէ ի բառն գետին. “Գետնի պտուղ կամ Գետնի պտուղ. որ եւ Երկրմայր [տպ. Երկրմայր]. ըստ բժշկարանի է Սումուն հողային. եւր ուղղ-ընկն, խորտին: Եւ ի բառն Երկրմայր. ‘Երկրմայր. Գետնի պտուղ. բառն Երկրմայր. Գետնի պտուղ. Դարձեալ՝ ըստ բժշկացին, “Երկրմայր” խոտ է երկու ազգ. միջնրանի կարմիր, եւ միւսոյն ծիրանի զետ կապոյն:

Երեւանի, իբր ծաղիկ, կը ցաւիմ որ չգետեմ թէ յոր բժշկարանէ է. բայց գիտեմ զիւս նշանակութիւն բառիդ, որ է Որդն (կամ Սոյլուն հողային, ըստ նոր Հայկը.), գլ. Ver de terre. Ամիրտուլվաթ կ'ըսէ “յԱնդիտի անպէտն”:

ԾԱՀՈՂԻՆ-ՑԻՒՆ +

1. Ի Թ. 522 Հայրուսակի “Ա. Գրիգորի Նելլացութեան գիրքը”, ուղղվելի է Նելլացութեան:

ԳԼ. 586. “Դեւու Եղունգ. Արաբերէն
աւ Ս-Ռ-Ռ Ռ-Դ-Ի- այսշափ միայն յիշուի ի հա-
ւաքման բառից”:

— Տեսի համարն Բ, ուր ցուցի թէ դեռ Եղանակն ծովային ժամակ կամ խեցեմոռը մի է,

ԺԲ. 659. Եղնակիցին. Թոշքեանն
Նախ Cantharida միջատը Նշանակէ այս բառիւ,
բայց կ'ըսէ, թէ է եւ խոտ, որով որսորդք
զնեաս թիւնեն. յոմանց Եղնաց նոյն Կոչին. Լո.
անձանօթ բառ մի զուգէ, Limeum:

— Φωλήβανου τῷ κρέει. "Ικανόθωρητα.
ταῦ. Πασπούδῃ τὸντοῖσι δέ τοι. Φωλήβανου τῷ. "Κα-
ναρθητα. Πασπούδῃ τὸντοῖσι αυτοῖς δῆγονται.
ποτὲ ποτίσθι φωλήβανου τῷ. "Ικανόθωρητα.
πατούδῃ τὸντοῖσι, σᾶντοι τοι. τοι. φωλήβανου τῷ. "Ικα-
νόθωρητα. Πασπούδῃ τὸντοῖσι, οὐτοὶ δέ σαντοι θετεισταροῦ-
τοι ποτέ μητέρας μωρού. αὐτοὶ πατούδῃ τὸντοῖσι,
σᾶντοι, οὐτοὶ μωρού. Κανθαρίς, οὐτοικάντας Κανθα-
ρίδος (= ικανόθωρητον), τοι. Cantharide.

= “**ՋԱՋԱԿԻԼ** (պրս. ԶԵՆՅԵՎԻՆ) = կո-
ճապղպեղ, և, գլ. Gingembre, ոչ ինչ գործ
ունի ոչ ընդ “Զինջարակ, Զինջուփիր”, եւ
ոչ ընդ “Եղուրոտ կուզ?”, Գաղթանոս Պ. է
որ կից կը գրէ “ԵՂՈՒՐՈՒՔ-Ն, Զինջարակ, Զին-
ջուփր”, փոխանակ որիշ գրելոյ “Եղուրոս [եւ
ոչ Եղուրոտ], կուզ”, “Զինջարակ, Զինջուփր”
ԵՂՈՒՐՈՒՔ-Ն. Ա լ օ ւ ր օ չ, գլ. Chat (յայտ է
որ Հայերէն կուզ կը նշանակէ թէ կատու եւ թէ
գլ. Fouine). իսկ ԶԻՆՋՈՒՔ-Ի է արար. ՍԲՏԵՔ
կամ ՍԲՏԵՔ, պրս. ՇԵՆՅԵՔ կամ ՇԵՆՅԵՔ, գլ.
Cinabre լսուած ներկն, կինաբառիս, խոռոչ:

ԺԴ. 3317. «Թաւապ: Տես թղենի,
թ. 807.» ուր կը յիշուի ի Վաստակոց գրոց
«Թաւապ կամ թօռ թուզ», իբր մասնաւոր անոնց
վայրի թղթի:

= Ապաքէն ի գիրս Վաստուչոց կը գտնուի
“Թառող թուղու, Խթ, 38. ՅԺԴ, 212. “Թօջ
թուղու, ՅԺԵ, 215. եւ “Թառող թղենի, ՄԴ.
191. բայց ոչ է յատուկ անուն վայրի թղոյ եւ
թղենւոյ, այլ թառող կամ թառող կը նշանակէ
վախտ, Ճողած, ինչպէս կ'երաշխաւորէ Վահրամ
վարդապետի յաջորդ տեղիդի ի ճառին է Յայրո
նութիւնն Քընդուռունի եւ յԱ-ծումն Լեռնի Բ. ի ար
ւային Հայոց. “Մառք, եւ մանաւանդ թղենի
արտաքը սահմանաւոր ժամանակին նախկին ԸՆ-
ձիւղեալ պտուղքն սին եւ նոող լինին, այսպէս

նոր Հայկղ. ի բառն “թուպ”, բայց տպագիրն երուսաղէմի (հրատ. յամին 1875), երես 31, ունի “սին եւ նո-փո-ր լինին”:

ՓԵ. 882. “Հախլահիայ? Տարակու-
սելի բառ, զոր յիշէ Մի. Հերացի (երես 97)
եւ մաղձի լուծման դեղ գրելով՝ պատուիրէ
հիւանդը հով (զով) տուն մի բնակեցընել, եւ
սփոնել տան մէջ վարդ եւ քանի մի տեսակ
տերեւ, եւ աւելցընէ. “եւ ի տանն յանկիւնն
դիր լուսէիայ, որ հովային ու անուշահոտ ջրով
լինի եփած”:

= Նոյն բառն կը գտնուի եւ այլուր առ
հերացւոյն. “Ապա թէ հիւանդն նուազի, դու
աւծէ ի մարմինն հով լուսէիւն. Ի.Բ., 44: Լուսէիայ,
պրս. “Ավելինէ է անուշահոտ բաղա-
դրութիւն ինչ առ ի փարատել զնեխութիւնն
օդյ”, գերգ:

ՓԶ. 904. “Հեպեղիս: Հին թժշկարանն
ուրիշ բուսոց հետ յիշէ ակընջի դեղ. Թերեւս
ըլլայ Lepidium որ է ըստ մեղ նուարտակ:”
— 3126. “Քաղկու? [տպ. Քաղկու!]” Հին
թժշկարանն ակընջի մէջ աճած մսի դեղ գրէ,
“Լեպէդիս (Lepidium, նուարտակ), Քաղկու,
Ճնարակ, միաշաք արա եւ մանրէ, մեղրով եւ
քացիով յարո եւ ուէճնիշ արա, եւ կամ
զիւղի ցամաք ի ներս փշէ”:

= Փոխանակ Լեպիտէն [Lepidium =
նուարտակ], Ք-պ-? Կարդա անբաժան Լեպի-
տէտէն, ուղղագոյն Լեպիտէտէն, յն. Աւուն-
չակօս, գլ. Էցալլ ու Պալլետ դ'արայ, զնո՞ւն
զո՞ւն բառի մասն է թերեւս ի Գաղ. Ա.
Ա. “Ք-պ-է-է. Պղինձ մանրեալո: || Թո՞ի թէ
Ա. Թժշկարանի Լեպիտէտէտէն, կամ ուղղագոյն
Լեպիտէտէն, բառի մտօք ըսած է Մի. Հերացի
ի Միսիթարութեան քերմանց, Ի.Բ., 74, Պղնձէ
տերճէ. “Ա՛ռ... պղնձէ գերճէ, եւ բանկի հունդ,
որ է Աշջէշ բանկ, յամէն մէկէ մի դրամ. զայս
ամէնս աղա եւ մաղէ, եւ Խաշխաշի ձիթով
շաղկէ, եւ ի վերայ տեղացն սպեղանի արան: ||

ՓԵ. 981. “Խաղողիկ: Անունէն տար-
պէս բցու է, ըստ բառից Գալիենոսի, ուր գրուի
ունի, յն. Կύանօս, լու. Cyanus, ըստ գունոյն
որ է կապոյտ, ինչպէս անուանի եւ փ. Bluet.
այլ եւ Barbeau, Casse-lunette եւ այլն. ըստ
բուսաբանից՝ Տերեփուկի (Centaurum) ցեղէն
է. տես եւ զայն:

= Ավ գրէ եւ նոր Հայկղ. “Խաղողիկ.
1. յն. Տարագուլու, Սովու. եւ եւս յն. Կյան
չուլինդ. Bubus canina կամ Սովու Spina,

Crespina: Մանր խաղող. եւ որ ինչ նման է
նմա. ի-ղե-օֆիտ, ո-ւ-դ ի-դի-ն, է-ո-ւ ի-դի-դ-,
դի-դի-ւ, ի-ն ի-դի-դ-, նի+էն ի-դի-դ-, եւ այն.
Գաղիանոս: — 2. Խաղողիկ. որ գրի եւ Խա-
ղալիկ, Խաղալիք, Ղաղուկ. յն. Տարագուլու,
Սովու, Gargulio. Սոսորդ, զանգիկ, Լե-
զուակ, մակալիզու. եւ ցաւ նորին. [աշխարհա-
բար] Կողկողիտ. պղտի լեզու. ուլուտ. Գա-
ղիանոս:

Խուզունի ոչ է գլ. Bluet ծաղին, եւ ոչ
Մանր Խաղող. այլ Զանգիկ, Լեզուակ, ինչպէս
կը գրէ նոր Հայկղ. յերկրորդ նշանակութեանն,
գլ. Luette. ի բառս Գաղիանոսի “Կիւնու”.
Խաղողիկ է յն. Կիւնու, գլ. Luette du
gosier որ կ'ըսուի եւս Կիան: Այս Խուզունի կը
գտնուի եւ ի հատածի իմբ Յակոբայ Բժշկա-
պետի (Բժշկուան Ճ-Գ, երես 15, 22 Ս. Ղա-
զարու). “Խեղդումն փողիցն, եւ խոզախեղդու-
թիւնք, եւ անկու-ն խուզունի [գլ. la chute de
la luette], եւ ցաւ ատամանցն: Այլուր. “Եւ
տամ ձեզ երդումն... ի սուրբ բեւեռն Քրիս-
տոսի որ Տեառն արեամբն ներկեալ էր, թէ
Խուզունի ես, ... թէ գրիկվայրն ես, թէ զլիսի-
վերն ես, թէ յողն (Կամ յուլն) ես, թէ ծողն
(Կամ ծուլն) ես, թէ շարժուն ես, թէ ելուն
ես, (Բժշկուան Ճ, երես 418, 22 Ս. Ղազարու):
Կայ եւ Խուզունի ի Բժշշ. Ա, երես 125, զորոյ
զկայութիւնն լուգորինակած չեմ: Գիտելի է որ
Սովու նշանակէ թէ Խաղող եւ թէ Խո-
ւունի: այս ինքն Զանգիկ. նոյնպէս իտ. Սովու,
Խաղող, եւ Սովու կամ Սովու, Խուզունի, Զան-
գիկ. եւ գլ. Luette, որ կը սուուգաբանի Մանր
Խաղող:

ԺԸ. 1105. “Խոզուկ: Զրային մամուռ
է, սովորաբար Խոզ գրուի. տես զայն:”
— 1167, ի բառն Խոզ. “Գալիենոսի բառից մէջ
գրուած է Ստրիկա բառի դիմաց՝ Խոզուկ.
Հաւանօրէն Alga, փ. Algue:” — 1957, ի
բառն մամուռ. “Լոռ, Խոզ, Խոզուկ, Խոզխոս”:
— 1443. “Կողուկ. ըստ Սովու Ռոշբեան է
լու. Solanum, փ. Morelle, որ կամ Շնխաղողի
տեսակներէն է կամ Պատնիճանի պէս թանձր
բանջարեղէն մի: Բառ գիրք [որ Բառ գիրք] գրէ.
“Մրէնյ, Կողուկ, Strychnus [տպ. Strycnum]:
սա նշանակէ ժանտ-լնկոյլ կամ ործացոցիչ
ընկուղենին, փ. Vomiquier, որ թուփ կամ
ծառ կ'ըլլայ. պտուղքն հատեր են կակուղ
մառ, որոց մէջ մէկ կամ աւելի կուտ կ'ըլլայ:”
= Եւ սակայն նոր Հայկղ. ուղիղ գրած
է. “Խուզունի, որպէս թէ Խոզ փոքրիկ, այն է

ազգ Ոզնւոյ [գղ. Hérisson]՝ իրր խողանստեւ, յն. ծուրէն, որպէս խողաստեւ [hys = խոզ, thrix = Մազ, Ստեւ], լտ. Hystrix. Գաղիանոս. որ է գղ. Porc-épic. ի բառս Գաղիանոսի՝ զոր Ռոշքեան ունեցած է ի ձեռին՝ սխալ գրեալ է՝ “Սորկա [եւ ոչ Ալտկա = Alga]” հայուն, ինչպէս սխալ կը գրէ եւ Գաղ. Ա. բայց Գաղ. Բ. ուղիղ կը գրէ՝ “Սորկա. Խոչուն. Զայս Սորէն փոխանակ իմանալոյ յն. ծուրէն, գղ. Porc-épic, Ռոշքեան շփոթած է յն. Հարուչնօս բառին հետ, գղ. Morelle ու վաղանու վաղանու համար համար անուամբ կը կոչուի գղ. եւ լե Strychnos ու վաղանու մարմար կը կոչուի գղ. ի մեջնութեան կանկատունկ բառի:

Ծանօթութիւն.

1. (Երես 234.) Այսպէս կ'ըսէ Հ. Ալիշան և. ի թ. 2329, թէ “Բուսաբանք Strychnus անուամբ հիմայ կ'իմանան հնդկային ործացուցիչ բնկյզը. այլ յն. Հարուչնօս կը թարգմանուի Solanum, ինչպէս գրեալ է արդէն ի թ. 2117.

ԺԹ. 1206. “Ճկու: գալիենու բառից մէջ այսոր զուգանիշն է Գրեմուին. որոյ նոյնաձայն կայ Drimys կամ Drymis բայս մի, բայց նորագիւտ աշխարհաց Ամերիկայ եւ Աւստրալիոյ. աակայն կայ եւ Drymeia բայս, Carex կոչուած որտուեղինաց տեսակներէն.”

= Եթէ Գաղ. Դ. սխալ կը գրէ՝ “Գրեմուին, Ճկուն, բայց Գաղ. Գ. (Նոյնպէս են Գաղ. Ա) ուղիղ կը գրեն “Գրեմուին, իծուն., որ է յն. Ճրէմուն, գղ. Aigre = Թթու, Աcre = Ածու, Acerbe = Դաժան, Տափաւ.”

ի. 1317. “Կապուտակաղիեղ: Հին Բժշկաբանն՝ Հոռոմ ձիթոյ հետ գեղ կարգէ լուսն իջած աչքի, եւ այտուցի, եւ այլն.”

= Զեմ կարծեր թէ Կապուտակաղիեղ է բայս, այլ Ներկ կամ Նիւթ. Տես ի համարն ե Կարմարդէլ = գղ. Minium, կայ եւ Սպիտակութել (Մատթէոս Վարդապետ, ի գիրո Եւագրի Պատացւոյ) կամ Սպիտակ թել (Գիրք Վաստակոյ, Ճճա, 114. Յժք, 210. Յի, 218. Քժշ. Ա. 47), գղ. Օքրու: — Նեմեսիոն (Յշ. Բնապիւն Տարոյ, Դ. 64, տպ. Ա. Ղազարու, 1889) Զորեւթելիքն բառն կը մեկնուի ի լուծմունեսն (անդ, ծան. 1). “Զորեւթելիքն է չըրս թել, զոր առնուն նկարող զսպիտակն եւ զսեաւ, զկարմիր

եւ զիւդուրուկ, եւ կամ եւս աւելի դեղչ. : || Կամ կապուտակաղիեղ, կարմիրագեղ, Սպիտակագեղ բառից ունինք եւ Սեւագեղ, որ է թանաք, կամ յունաբար Մելան. ||

ԻԱ. 1325. “Կառապոյս: Անուամբ եւ նմանութեամբ բոյս, այլ էութեամբ կենդանի, կամ միջասահման եւ միջնորդ բուսեղինաց եւ չնչաւորաց. անոր համար կոչուի եւ կենդանաբոյս կամ Անդրանունի, փ. Zoophyte [տպ. Zooophite], եւ այլն: Տես “Կառապոյս, եւ թ. 1301, ի մեկնութեան կանկատունկ բառի:

= Կառաբոյս (եւ ոչ կառաբոյս) է յն. Կարաբօս, գղ. Langouste, այս ինքն առանց յառաջակողմեան մէծ ճանկերու Աստակոս (գղ. Homard), Պէտքէ ըստ թուրքաց: Կամ կուսէ (Յշ. Բնապիւն Տարոյ, Դ. 59). “Բայց ոչ ամենայն կենդանիք զամենայն մասնկուն մարմնոյ ունին. այլ է ինչ՝ զոր ոչն ունին քանզի ումանք ի նոցանէ առանց ոտից են, որպէս ձկունք եւ աւձք. եւ ոմանք անգլուիք¹, որպէս կարմինուն եւ կառաբոյսն [տպ. Կառաբոյս] եւ այլք ի լուղակացն. քանզի ի լանջն ունին զզդայարանսն, վասն ոչ ունելոյ նոցալուխս: Բնագիրն կըսէ Կարչինու չա: Կարաբօս: (Լտ. Թարգմանութիւն՝ canceri et carabi), ինչպէս եւ ի գլուխն Բ. 30, ծան. 1, զյդ կը յիշէ օ: Կարաբօս: չա: Կարչինու զոր չայ թարգմանիշն փոխած է “կարկինոսքն եւ գաղտակութքն”: Ի նեմեսիու առեալ կը գրէ եւ Վարդան Արեւելիքի (Պատ. 4, տպ. Ա. Ղազարու). Իսկ ի հինգ չուրզն եւ ի վեցն ել հրաման ի ջուր եւ յերկիր վասն կենդանաց, սկսեալ է կառաբոյս [տպ. է կառաբոյս] եւ ի սպունգս: Ա. Յ. ոմն. “Ետ Աստուած զնշան կենդանութեան է կառաբոյսն եւ ի խեցեմորթս: Յայսմաւուրք, Արեգ ԺԴ. (տես “կառաբոյս” ի նոր Հայկակ., ուր գրեալ է է կառաբոյս): Սյսն Կարաբօս բառն թարգմանեալ է Էտք ի Բարսղի Վեցաւելէն, է. 140. “Ողորկապատեանք, այս ինքն էութել [ըստ Զ. Անտոնեան Հարց. տպագիրն՝ էապէ] եւ խեցգետինքն. զոր Ֆիալոն կը թարգմանէ „les crabes² et les écrevisses“. Երես 447: Իսկ Առաքելի Սիւնեցաւելիք [Արէպուութէլ] թէ Դասունի Անյանմէ] ըսելն է կենդանաբոյսն՝ այս ինքն նարաբոյսն՝ որ ի ծովեղերքն լինի, որ բուսեալ է ի քարն եւ արմատացեալ է ի նման, եւ այլն, համարելիքն է յառաջադայեալ յանդիտութեանէ նշանակութեան Կարաբօս բառի, զվերչին վանկն բոյ.

հայերէն բոյս կարծելով։ Ասարայ Սեբաստաց-
ւոյ «Թուխը. իսուսքոյն» (Հայբուսան, թ. 812)՝
անձանօթ է ինձ։

Ծառօթունիւն։

1. (Երես 236.) Ըստ այժմու գիտնոց Ան-
էլուի+ (գղ. Acéphales) կը կոչուին Ուստրէք,
Զկան ականջքն (գղ. Moules)։

2. (Երես 236.) Բայց ըստ Alexandreի
Կարպաթօս է Langouste։

3. (Երես 236.) Դիտել առւած եմ թէ
Հ. Ալիշան ի թ. 1325 «Արիստոտելի» վերագրած
է զնահմանաց գիրս՝ որ Դաւթի Անյաղթի է։ Այս-
պէս ի թ. 868 կը գրէ Հ. Ալիշան։ «Արէստուտէն
Սահմանաց գիրը»։

ԻՓ. 1366. «Կարմիրաղեղ. որ է Սի-
լիկոն», կըսէ Բժշկարան մի. իսկ Սիլիկոնն՝
է Ապրունճ. տես թ. 183 [տպ. 123]։

≡ Տեսի համարն ե։

ԻԳ. 1440. «Կշայ? Ու բոյս, այլ ծա-
ռոց խէժ կամ ռետին կըսուի՞»։

≡ Այս բառ կը գտնուի ի Վարդանայ
Արեւելցոյ Մելուն-Ռեան Ծննդոց հրաց, հոմանիշ
նաւթի կամ կպոյ, գղ. Bitumē, որ չէ խէժ
կամ ռետին ի ծառոց, այլ ի խորս երկրի կը
գտնուի. «Նաւթիւ ծեփեսցես (զտապանն), որ
է նա ինքն կլայ»։ — «Խորովելալ հրով աղիւ-
սովք եւ կշայիւք ծեփաւը (շնէին զաշտա-
րակն)։ տես «Կշայ. ի նոր Հայկլ»։ Ի գիրս
Ծննդոց, ջ. 14, կըսուի նաւթ. եւ ԺԱ. Յ. կուպէ»։

[Դիտողութիւն։ — Հ. Ալիշան ունեցած է
ի ձեռին Հաւաքումն մի (թերեւս Հաւաքմունս)՝
բուսական կամ կարծեցեալ-բուսական բառից՝
քաղելց յԱլունեն Բառարանէն, որ նոր Հայ-
կաղենի բառից գումարութիւնն է ամենամեծ
մասամբ՝ առանց Նախնեաց Ակայութեանց։
Այսպիսի 9 բառ կը յիշէ Հ. Ալիշան՝ եւ կը
խոստովանի որ զուստն կ'անդիտանայ, մինչդեռ
ի նոր Հայկաղենին նշանակեալ են տեղեքն։

1. թ. 36. «Անտր, կամ Այծու, կամ
Այծու։ Այսպէս կոչեն ոմանք Սեւ կաղամախին
Populus Nigra, բայց ի գրոց է թէ ի ռամկաց
լուսած այս անունս, չեմ գիտեր»։ — «Այծու
կամ Այծու, գ. անուն ծառոց։ Տես ի բառն
կաղամախն»։ բայց ի «կաղամախն» կը մոռանայ
զբաղդ նոր Հայկլ»։

2. թ. 542. «Դաշտանման? Դամասկացի
Ալլորն այսպէս կոչուած է. բայց կոչողն ինձ
անյայտ. եւ ի թ. 2683, կը յիշուի Դարձեալ
Դաշտանման իրը ազգ ինչ Սալորց. — «Դաշտան-
ման (եթէ չկայցէ վրիպակ գրչէ)։ Դնի միոխա-

նակ յն. Ճայնիս Երանքու լուս, որ է Ազգ ՀԱՊՈՍԻ
կամ սալորի՝ Դաման դամասկեան կոչեցեալ.
«Ու ի դաշտանման ինչ, եւ կամ ի կաղնիս,
կամ ի նոյնպիսի պտղոցն վայելմունս լինելով».
«Գր. Նիւսացի, Մեկն. Երգոց Երգոյն»։ [Յն.
Երանքու լուս է գղ. Prunelles, sortes de petites
prunes sauvages:]

3. թ. 1440. «Կւայ», զոր ի վերոյ գրեցի»։

4. թ. 2560. «Պլատան»։ Ժիշած է բառ-
հաւաք ոմն. երեւի թէ տառագալձեալ յն.
բառն է Պլատանու, եւ լու. Platanus, որ է
Սոսի ծառն։ — «Պլատան»։ գ. բառ յն. Ազգ
մայր փայտի. յն. Պլատանու, Platanus։
կապեցին զսուրբն ընդ գօսացեալ ծառ մի
պղպանն ձեռս յետս. «Յայսաւուլք, Մայիս Իբ»։

5. թ. 2601. «Պատէմ»։ Վայրի թղենի
կըսուի. բայց գրողն անյայտ է ինձ. գոյցէ ըլլայ
Պատէմ»։ — Պատէմ, ի, ից. գ. բառ անյայտ. որ-
պէս թղենի պարտիզաց կամ դաշտաց. «Ի թղե-
նացն՝ են որ բերեն պառուղ, եւ որք զնոյն ոչ
ընկալեալ զսուռեր զարուի պատէմիցն, գոյնպէս
լինին. Եփր. աւետար.՝ [փոխանակ «Եփր.
աւետար»։ Կարգա «Եփր. ի Մարդարիմն յայտ-
նութիւն»։ Հ. թ. Մատենագրութեանց Սրբոյն
Եփրեմի, երես 361.]

6. թ. 2685 [տպ. 2585]. «Ասէսուղութ»։
սա չէ բոյս, այլ Սամաս աղութ։ Տես ի հա-
մարն ԱԱ։

7. թ. 2836. «Սորովնէ? Թիշեն բառ-
հաւաքք առանց բացարութեան, եւ թուի
Հետեւեալն, Ստրոբողն [տպ. Ստրոփողն]. Վայրի
փստղենին։ — «Սորովնէ, գ. բառ յն. Տրօ-
թւրօս, օրթօթւլէ անց. Pinus, pinetum. Սոճի,
շոճի, մայր ծառ՝ որպէս վայրի փստղենի, յօրմէ
ելանէ մարին. «Զգոզոս գլխատեցին առ սարո-
վնէ ծառովն»։ Ճառընտիր Բ. ։ [Յն. Տրթօթւ-
լէսէ գղ. Pin.]

8. թ. 3003. «Տիէն. Բառհաւաք մի նշա-
նակած է իր բուսական ցանկին մէջ»։ — «Տիէն.
գ. Խոսու՝ որ ունի բրդոս տերեւս. Գաղիւանոս,
Ըստ Ստեփ. Լեհ.՝ [իմա» Ըստ Ստեփ. Կամենի-
ցացւոյ, որ է Ռոշքեանն.】

9. թ. 3225. «Քէն? Նշանակած է բառ-
հաւաք ոմն»։ — «Քէն. ա. [պիտի՝ գ. =
գյական]։ Բառ անյայտ, որպէս բոյս ինչ կամ
մետաղ. զի ուր զրի Ըստ Հ. Մաքս. ի դիմ.՝
«ԱԱ. եւ յանշունչ»։ Գտանես այսպիսի զօրու-
թիւնն. ի բոյս եւ ի տնան. ի յն. դնի, «ի բոյս,
եւ ի խոսս, եւ ի մետաղ»։ Տես եւ Քսուկ։
[թերեւս ուղիղն է. «ի բոյս եւ ի տնան»։]

Ցիշեմ եւ զնորահնարն Խնձորեւ, զոր նոյն-պէս կ'անգիտանայ Հ. Ալիշան ի թ. 1075. «Խնձորեւ, նոր բառահաւաք մի նշանակած է. անծանօթ է իսկութիւնն»: Զայս բառ յարմարած է ձամճեան յիւր իտ, - Գաղց - Հայ.. ՏՃԿ. Բանարանին իտ. Matricale, գլ. Matricaire բուսցն. եւ ի բառն Tanaceto, գլ. Tanaisie, կը գրէ դարձեալ ձամճեան. «Խոտ ինչ նման Խնձորենց»: Խնձորեւ է ի բառիցն Խնչ (արգանդի) եւ Դեղ»:]

ԻՒ. 1443. «Կողուկ, գլ. Morelle կամ Vomiquier»:

= Տես ի համարն ԺԷ: ուղեղն է Խոշու, գլ. Pore-épic:

ԻՒ. 1473. «Կոյշ? Անծանօթ անուն մի եւ նիթ, որոյ նօյնանիշ յօյն ըստ բառից Գաւլիենու է ուրիշ անծանօթ մի, Գարեւէ?» —

1526. «Կոյշ թերեւս Կոյշնէ» (թ. 1473); — 1571. «Կոյշ: Տեսակ մի կարծրակեղեւ Գդմոյ. Թ. Սու Գաւադունի... Հաւանօրէն նոյն են եւ Կոյշ եւ Կուշ, որք յիշուեցան (թ. 1473, 1526), իբրեւ գինուց աման»: Եւ ի Շալակին, յերես 679, թ. 1473. «Կոյշ. Գալիենու Լաւ օրինակ մի զուգէ այս բառու ընդ Դարեւէ, որ թուի ար. Զարտքեն ձին կամ որդն, որոյ համոր Ամիրտ. Կըսէ, թէ Հայք Կուշ Կոչեն: Եթէ զԴադիրէ ուղեղն է Դարիրէ, միթէ Կոյշն ալ կարծելի չէ» Կոյշ:

= ՈՎ կարծէր թէ յետ երկարօրէն գրելց ի Հայկական բառաքննութեան, երեսք 117—119, թէ Կոյշ սխալ բառ է եւ սխալ նշանակութիւն առած ի մեր արդի բառարանս, իբր գլ. Diarrhée (տես ի Ռոշքեանն, Նոր Հայկը, Զախջախեանի Հայ.-Իտ., Առձեռն. եւ յաւել՝ «Cacasangue, թանձք, Կոյշը, Կոյշը» ձամճեան, բոդ. Իտ.-Գաղց.-Հայ.-Տաճկ.): — «Գառն սիրեմէս. թանձք. Կոյշ. որովայնածութիւնն. Պօզած.»: ովկ կարծէր որ յետ ցուցանելոյ թէ Կոյշ կամ Կուշ է ուղեղ ընթերցուածն եւ կը նշանակէ տեսակ մի որդն, ի բոլղել հնդետասան ամաց Հրատարակութեան բառաքնութեանն» Հ. Ալիշան դարձեալ Կոյշ պիտի կարդար, եւ բուսոց մէջ պիտի դասակարգէր զայն իբրեւ Գդում, եւ հազիւ ի Շալակին՝ երկրայանք, պիտի մտարերէր Կուշ ընթեռնուլ եւ ձմի կամ որդն իմանալ: Ըսած էի ի բառաքնութեանս որ արաբերէն լեզուի մէջ որոնելու է Դարեւէ, Դարանրէն կամ Զարտին. Պտի ապա արաբերէն Զէրրոն ի բառագիր Պօզածեանի, իսկ թէ իմաստութեան իմաստութեան զգածումէն զուրկ ես եւ այս

որ եւ թուրքերէն կը կոչէ զայն գոտուզ պէօնէնէ [գլ. Cantharide, եթէ չեմ սխալիր]: Կայ արաբերէն եւ ճիւ-լ, որ կը յիշեցնէ զիւ-լ բայց ճիւ-լ թուի կոյագնդիւ, գլ. Escarbot, գէորգ կը գրէ. «Սերիննիւրուն, Բզէզ որ գոյանայ յաղբիւս, եւ է ձմի իմն սեւաւ. Թուրքերէն Տօնուղուն պէօնէնէ, եւ արաբերէն ճիւ-լ»:

(Հարաւանիւն)

ԲԱՄԱԿՈՒՄՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Հարաւանիւն-Բիւն-)

բազմանձիւն:

138. Ոսկեբերանի Սաղմասի Մեկնութեան նորագիւտ թարգմանութեան հատակուտուներուն մէջ կան քանի մը նոր բառեր, զորոնք հրատարակիչը՝ Ակինեան մեկնած է (Հանդէս Ամսորեայ 1917/18, էջ 27—30): Այս բառերուն մէջն է նաև «Բաղմանիւն լինիմ» ասութիւնը. «Միւսն ասէ գարծեալ եթէ վարձք են պատուղն որովայնի. եւ զայս ասէ վարձս ընկալիին բաղմանիւն լինին զի եթէ ի բնութեան գործին: Մթին այս հատուածին նոտրագիրը Ակինեան կը բացարէ այսպէս. «Բաղմանիւն լինիմ» յուն. ընթաւութիւն, բաղմանիւն բարեզարդ զաւակաց հայր ըլլալ. «Ուրիշ տեղ չէ գործածուած» (Հանդ. Ամս., անդ, էջ 27): Մեկնութեան գէմ առարկութիւն չունիմ, միայն խնդրական բառս պիտի ուղիւ ուղղել ու ընթեռնուլ «Բաղմանիւն լինին», որքան ալ ուրիշ տեղ չէ գործածուած բառս, սակայն ծանօթ է «աճուն» ածանցը իբրեւ «աճեցողն», տես Ագ աթ. «բայսք աճունն», էջ 331 եւ Եփրեմ «Սափորն եւ սրուակն աճեցուցին» որ ինչ արկեալ էր ի նոսա. եւ եղեն արմատը գնայունք եւ աճունն, Ա, էջ 435, մինչդեռ «աճին», պիտի նշանակէր «մոխիր»:

բաժ:

139. «Թուի ինձ եթէ բաժ իցես ի զգայութեան իմաստութեան եւ վասն այնորիկ արհամար-հես վեստումն իմն, Ակայաբ. Ա. Ի գնատիսսի (տպ. Ակնետիկ 1861), էջ 145. դասական այս կան ձեւ տալ նոտրագիր բառին՝ ուղղելով «աճուն» (= աճմասն, օտար, հեռի). «Ինծի կը թուի իմաստութեան զգածումէն զուրկ ես եւ այս